

Privremena verzija

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

23. studenoga 2017. (*)

„Zahtjev za prethodnu odluku – Tržišno natjecanje – Slobodno pružanje usluga – Određivanje najnižih dopuštenih iznosa nagrada za rad od strane profesionalnog udruženja odvjetnika – Zabrana sudu da naloži naknadu nagrada za rad u iznosu nižem od tih najnižih dopuštenih iznosa – Nacionalni propis u skladu s kojim porez na dodanu vrijednost (PDV) čini sastavni dio cijene usluge pružene u obavljanju slobodnog zanimanja”

U spojenim predmetima C-427/16 i C-428/16,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koje je uputio Sofijski rayonen sad (Općinski sud u Sofiji, Bugarska), odlukama od 26. travnja 2016., koje je Sud zaprimio 1. kolovoza 2016., u postupcima

„EZ Elektro Bâlgarija” AD

protiv

Jordana Koceva (C-427/16),

i

„FrontEx International” EAD

protiv

Emila Janakieva (C-428/16),

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: R. Silva de Lapuerta, predsjednica vijeća, C. G. Fernlund, J.-C. Bonichot, S. Rodin (izvjestitelj) i E. Regan, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: M. Aleksejev, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 1. lipnja 2017.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za „EZ Elektro Bâlgarija” AD, K. Kral i K. Stojanova, u svojstvu agenata,
- za „FrontEx International” EAD, A. Griliches, u svojstvu agenta,
- za ciparsku vladu, D. Kalli, u svojstvu agenta,

– za Europsku komisiju, L. Malferrari, I. Zaloguin i P. Mihajlova, u svojstvu agenata, odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odlučiti bez mišljenja, donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjevi za prethodnu odluku odnose se na tumačenje članka 56. stavka 1. i članka 101. stavka 1. UFEU-a kao i na tumačenje Direktive Vijeća 77/249/EEZ od 22. ožujka 1977. o olakšavanju učinkovitog ostvarivanja slobode pružanja odvjetničkih usluga (SL 1977., L 78, str. 17.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 9., str. 14.) i Direktive Vijeća 2006/112/EZ od 28. studenoga 2006. o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost (SL 2006., L 347, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 9., svezak 1., str. 120.)

2 Zahtjevi su podneseni u okviru spora između društva „EZ Elektro Bâlgarija” AD i Jordana Koceva (C-427/16) te društva „FrontEx International” EAD i Emila Janakieva (C-428/16) povodom zahtjeva za izdavanje platnog naloga koji se odnose, osobito, na isplatu nagrada za rad odvjetnika i naknade pravnog savjetnika.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Člankom 78. stavkom 1. točkom (a) Direktive 2006/112 predviđeno je:

„Oporezivi iznos uključuje sljedeće elemente:

(a) poreze, carine, prelevmane i davanja, isključujući sam [porez na dodanu vrijednost] PDV;

[...]”

4 Članak 1. stavak 1. prvi podstavak Direktive 77/249 propisuje:

„Ova se Direktiva primjenjuje, u granicama i pod uvjetima koji su u njoj utvrđeni, na obavljanje odvjetničke djelatnosti pružanjem usluga.”

Bugarsko pravo

5 Člankom 78. Graždanskog procesualnog kodeksa (Zakonik o građanskom postupku, u daljnjem tekstu: ZGP) propisano je:

„1. Iznose koje je snosio tužitelj, troškove i nagrade za rad odvjetnika, ako je tužitelja zastupao odvjetnik, snosi tuženik razmjerno prihvaćenom dijelu zahtjeva.

[...]

5. Kad su, s obzirom na stvarnu pravnu i činjeničnu složenost predmeta, nagrade za rad odvjetnika koje je stranka snosila pretjerane, sud može, na zahtjev protivne stranke, naložiti naknadu u nižem iznosu na ime tog dijela troškova, ali taj iznos ne smije biti niži od najnižeg dopuštenog iznosa određenog na temelju članka 36. Zakona za advokaturata [Zakon o odvjetništvu].

[...]

8. Pravne osobe i pojedina?ni poduzetnici koje je zastupao pravni savjetnik tako?er imaju pravo na naknadu koja pripada odvjetniku, koju odre?uje sud.”

6 U skladu s ?lankom 36. stavcima 1. i 2. Zakona o odvjetništvu:

„1. Odvjetnik ili odvjetnik iz države ?lanice Unije ima pravo na naknadu za svoj rad.

2. Iznos naknade odre?uje se ugovorom sklopljenim izme?u odvjetnika ili odvjetnika države ?lanice Unije i stranke. Taj iznos treba biti pravi?an i ne smije biti niži od iznosa koji je pravilnikom predvidio Visš advokatski savet [Visoko odvjetni?ko vije?e, Bugarska] za vrstu usluge o kojoj je rije?.”

7 ?lankom 118. stavkom 3. tog zakona predvi?eno je:

„Za ?lanove Visokog odvjetni?kog vije?a mogu biti izabrani ?lanovi odvjetni?kih komora koji odvjetni?ku djelatnost obavljaju najmanje petnaest godina.”

8 ?lankom 121. stavkom 1. navedenog zakona odre?eno je:

„Visoko odvjetni?ko vije?e donosi pravilnike predvi?ene zakonom i Kodeksom odvjetni?ke etike.”

9 U skladu s ?lankom 132. tog zakona:

„Pravilnici i odluke Visokog odvjetni?kog vije?a i odluke odvjetni?kih komora i skupština, poput:

[...]

5. ugovornih odredaba o naknadi kojima je ugovoren niži iznos od onog predvi?enog Pravilnikom Visokog odvjetni?kog vije?a za vrstu usluge o kojoj je rije?, osim ako je takva mogu?nost predvi?ena ovim zakonom i pravilnikom,

predstavljaju disciplinske povrede te neizvršenje obveza koje proizlaze iz ovog zakona i Kodeksa odvjetni?ke etike.”

10 ?lankom 1. Naredbe br. 1 za minimalnite razmeri na advokatskite vâznagraždenija (Pravilnik br. 1 o najnižim dopuštenim nagradama za rad odvjetnika, u daljnjem tekstu: Pravilnik br. 1) predvi?eno je:

„Iznos naknade za pravnu pomo? odvjetnika slobodno se dogovara pisanim ugovorom sa strankom, ali on ne smije biti niži od najnižeg dopuštenog iznosa odre?enog ovim pravilnikom za vrstu pomo?i o kojoj je rije?.”

11 Iz ?lanka 7. stavka 5. Pravilnika br. 1, u vezi sa stavkom 2., to?kom 1. tog pravilnika, proizlazi da taj najniži dopušteni iznos nagrada za rad, kad je rije? o predmetima poput onih u glavnom postupku, iznosi 300 bugarskih leva (otprilike 154 eura).

12 ?lankom 2.a Dodatnih odredaba uz taj Pravilnik propisano je:

„Iznos nagrada za rad odvjetnika koji nisu u sustavu Zakona za danâk vârhu dobavenata stojnost [Zakon o porezu na dodanu vrijednost] ne uklju?uje porez na dodanu vrijednost, dok se za odvjetnike koji jesu u sustavu tog zakona na nagrade odre?ene u skladu s ovim pravilnikom obra?unava porez na dodanu vrijednost te se smatra da on ?ini sastavni dio nagrada za rad

odvjetnika koje stranka duguje.”

Glavni postupci i prethodna pitanja

Predmet C-427/16

13 Društvo ?EZ Elektro Bâlgarija je sudu koji je uputio zahtjev podnijelo zahtjev za izdavanje platnog naloga kojim traži da se Jordanu Kocev u naloži da mu, na ime nagrada za rad odvjetnika, isplati iznos od 60 bugarskih leva.

14 Budući da je taj iznos niži od najnižeg dopuštenog iznosa predviđenog Pravilnikom br. 1, sud koji je uputio zahtjev podsjeća da, u skladu sa Zakonom o odvjetništvu, ugovorne odredbe kojima se ugovara niži iznos naknade od onog predviđenog tim pravilnikom predstavljaju disciplinsku povredu. Iako je točno da bugarski sudovi mogu, kad su nagrade za rad odvjetnika u odnosu na pravnu i činjeničnu složenost predmeta pretjerane, naložiti naknadu u nižem iznosu na ime tog dijela troškova, taj iznos ne smije biti niži od najnižeg dopuštenog iznosa.

15 Sud koji je uputio zahtjev navodi da se predmet C-427/16 razlikuje od predmeta u kojem su donesene presude od 5. prosinca 2006., Cipolla i dr. (C-94/04 i C 202/04, EU:C:2006:758) i od 19. veljače 2002., Arduino (C-35/99, EU:C:2002:97). Naime, u skladu s bugarskim propisima, Visoko odvjetništvo vijeće, koje čine odvjetnici koje izabiru njihovi kolege, ovlašteno je odrediti najniže dopuštene iznose nagrada za rad, bez ikakvog nadzora javnih tijela.

16 U vezi s time, sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da Visoko odvjetništvo vijeće djeluje u svojstvu udruženja poduzetnika.

17 Naposljetku, sud koji je uputio zahtjev dodaje da, u skladu s člankom 2.a Dodatnih odredaba uz Pravilnik br. 1, iznos nagrada za rad odvjetnika koji nisu u sustavu Zakona o porezu na dodanu vrijednost ne uključuje PDV. Kad je riječ o odvjetnicima koji jesu u sustavu PDV-a, na nagrade za njihov rad obračunava se PDV te se smatra da on čini sastavni dio nagrada koje stranka duguje, koje su stoga uvećane za stopu PDV-a od 20%. Posljedica činjenice da je PDV uključen jest to da se na nagrade za rad odvjetnika ponovno mora primijeniti ta stopa oporezivanja, s obzirom na to da je porezna osnovica izmijenjena. Sud koji je uputio zahtjev smatra da se u članku 2.a Dodatnih odredaba uz Pravilnik br.1 brkaju pojmovi „cijena” usluge i „porez” u smislu članka 1. Direktive 2006/112. Prema mišljenju tog suda, ta dva pojma nemaju ni istu osnovu ni istog adresata.

Predmet C-428/16

18 Društvo FrontEx International je sudu koji je uputio zahtjev podnijelo zahtjev za izdavanje platnog naloga kojim traži da se Emilu Janakievu naloži da mu, na ime naknade za zaposlenog pravnog savjetnika, isplati iznos od 200 bugarskih leva.

19 Traženi iznos niži je od najnižeg dopuštenog iznosa od 300 bugarskih leva, predviđenog Pravilnikom br. 1.

20 Sud koji je uputio zahtjev smatra da poslodavci pravnih savjetnika obavljaju djelatnost koja je konkurentna odvjetničkoj djelatnosti. Slijedom toga, postavlja se pitanje usklađenosti odredbe ZGP-a kojom se pravnim savjetnicima jamči naknada koja pripada odvjetniku, s Direktivom 77/249 kao i s člankom 101. stavkom 1. UFEU-a.

21 U tim je okolnostima Sofijski rayonen sad (Općinski sud u Sofiji, Bugarska) odlučio prekinuti postupak i zatražiti od Suda da se u prethodnom postupku izjasni o sljedećim pitanjima, koja su ista u oba predmeta:

„1. Protivi li se članku 101. stavku 1. UFEU-a (zabrana sprežavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja) članak 36. stavak 2. [Zakona o odvjetništvu] u skladu s kojim udruženje poduzetnika koji obavljaju slobodna zanimanja (Visoko odvjetničko vijeće) raspolaže diskrecijskom ovlašću da na temelju nadležnosti koju mu je prenijela država unaprijed određuje najniže dopuštene cijene za usluge koje su ti poduzetnici pružili (nagrade za rad odvjetnika)?

2. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, protivi li se članak 78. stavak 5. [ZGP-a] *in fine* (u dijelu u kojem ta odredba ne dopušta smanjenje nagrade za rad odvjetnika ispod određenog najnižeg dopuštenog iznosa) članku 101. stavku 1. UFEU-a?

3. U slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje, protivi li se članak 132. točka 5. [Zakona o odvjetništvu] (u pogledu primjene članka 136. stavka 1. toga zakona) članku 101. stavku 1. UFEU-a?

4. Protivi li se članku 56. stavku 1. UFEU-a (zabrana ograničenja slobode pružanja usluga) članak 36. stavak 2. [Zakona o odvjetništvu]?

5. Protivi li se članak 78. stavak 8. [ZGP-a] članku 101. stavku 1. UFEU-a?

6. Protivi li se članak 78. stavak 8. [ZGP-a] Direktivi [77/249] (u pogledu prava osoba koje zastupa pravni savjetnik da zahtijevaju naknadu koja pripada odvjetniku)?

7. Protivi li se članak 2.a Dodatnih odredaba [uz Pravilnik br. 1] koji dopušta da se smatra da [PDV] čini sastavni dio cijene usluge pružene u okviru obavljanja slobodnog zanimanja (u vezi s uključivanjem [PDV-a] kao sastavnog dijela dugovane nagrade za rad odvjetnika) Direktivi [2006/112]? ”

22 Predsjednik Suda je rješenjem od 14. rujna 2016. odlučio spojiti predmete C-427/16 i C-428/16 u svrhu pisanog i usmenog dijela postupka kao i u svrhu donošenja presude.

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost

23 Europska komisija osporava dopuštenost prvog do šestog prethodnog pitanja.

24 Komisija ističe da sud nije nadležan za izdavanje platnog naloga koji se odnosi na viši iznos od stvarno isplaćenog iznosa. Također, ističe da činjenica da ugovorne odredbe kojima je ugovoren iznos naknade koji je niži od najnižeg dopuštenog iznosa predviđenog Pravilnikom br. 1 predstavljaju disciplinsku povredu nije, u skladu sa sudskom praksom Suda, valjana osnova za traženje tumačenja u okviru prethodnog postupka.

25 U tom pogledu, treba razlikovati dopuštenost prvog, drugog, trećeg, petog i šestog prethodnog pitanja, s jedne strane, i četvrtog prethodnog pitanja, s druge strane.

26 Kao prvo, kad je riječ o prvom, drugom, trećem, petom i šestom prethodnom pitanju, valja podsjetiti na to da je, u okviru suradnje između Suda i nacionalnih sudova uspostavljene člankom 267. UFEU-a, samo na nacionalnom sudu pred kojim se vodi postupak i koji treba preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će se donijeti da ocijeni, s obzirom na posebnosti predmeta,

kako potrebu donošenja prethodne odluke kako bi mogao donijeti svoju odluku tako i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Posljedično, ako se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije, Sud u načelu mora donijeti odluku (presuda od 26. srpnja 2017., Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, t. 23. i navedena sudska praksa).

27 Iz toga slijedi da pitanja o tumačenju prava Unije koja upućuje nacionalni sud, unutar pravnog i činjeničnog okvira koji utvrđuje pod vlastitom odgovornošću i čiju točnost Sud nije dužan provjeravati, uživaju pretpostavku relevantnosti. Sud može odbiti odlučiti o pitanju koje je uputio nacionalni sud samo kad je očito da traženo tumačenje prava Unije nema nikakav odnos sa stvarnošću ili predmetom glavnog postupka, kada je problem hipotetske naravi ili kad Sud ne raspolaže činjeničnim i pravnim elementima koji su potrebni kako bi na koristan način odgovorio na pitanja koja su mu postavljena (presuda od 26. srpnja 2017., Persidera, C-112/16, EU:C:2017:597, t. 24. i navedena sudska praksa).

28 U ovom slučaju, iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da su nagrade za rad odvjetnika i naknade pravnog savjetnika dio troškova postupka o kojima sud koji je uputio zahtjev mora odlučiti.

29 Slijedom toga, ne može se zaključiti da je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakav odnos sa stvarnošću i predmetom glavnih postupaka te da je problem hipotetske naravi.

30 Nadalje, nije na Sudu da se izjasni o tumačenju nacionalnih odredaba, s obzirom na to da su za takvo tumačenje isključivo nadležni nacionalni sudovi (presuda od 14. lipnja 2017., Online Games i dr., C-685/15, EU:C:2017:452, t. 45. i navedena sudska praksa).

31 Pitanje može li sud koji je uputio zahtjev izdati platni nalog za iznos naknade koji prelazi stvarno isplaćen iznos stoga je pitanje nacionalnog prava o kojem Sud nije nadležan izjasniti se i za čije je razmatranje nadležan samo nacionalni sud pred kojim se vode glavni postupci.

32 Iz toga proizlazi da je prvo, drugo, treće, peto i šesto prethodno pitanje dopušteno.

33 Kao drugo, kad je riječ o četvrtom prethodnom pitanju, sud koji je uputio zahtjev pita protivi li se članku 56. stavku 1. UFEU-a nacionalni propis, poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, koji ne dopušta odvjetniku i njegovoj stranci da dogovore naknadu nižu od najnižeg dopuštenog iznosa koji utvrđuje profesionalno udruženje odvjetnika poput Visokog odvjetničkog vijeća.

34 U tom pogledu, budući da se postavljeno pitanje odnosi na spojivost propisa o kojima je riječ u glavnom postupku s odredbama UFEU-a o slobodnom pružanju usluga, valja istaknuti da se te odredbe ne primjenjuju u situaciji čiji se svi elementi nalaze unutar samo jedne države članice (presuda od 8. prosinca 2016., Eurosaneamientos i dr., C-532/15 i C-538/15, EU:C:2016:932, t. 45. i navedena sudska praksa).

35 Sud je presudio da konkretni elementi koji omogućuju utvrđenje veze između članaka UFEU-a o slobodnom pružanju usluga i predmeta ili okolnosti spora čiji se svi elementi nalaze unutar jedne države članice moraju proizlaziti iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku (presuda od 8. prosinca 2016., Eurosaneamientos i dr., C-532/15 i C-538/15, EU:C:2016:932, t. 46. i navedena sudska praksa).

36 Slijedom toga, u kontekstu situacije čiji se svi elementi nalaze unutar samo jedne države članice, sud koji je uputio zahtjev treba, u skladu sa zahtjevima iz članka 94. Poslovnika Suda, navesti Sudu po čemu je spor koji se pred njim vodi, unatoč potpuno unutarnjoj naravi, povezan s odredbama prava Unije o temeljnim slobodama, slijedom čega bi zatraženo prethodno tumačenje bilo potrebno za rješavanje tog spora (presuda od 8. prosinca 2016., Eurosaneamientos i dr., C-

532/15 i C-538/15, EU:C:2016:932, t. 47. i navedena sudska praksa).

37 U ovom slu?aju, iz zahtjeva za prethodnu odluku ne proizlazi da u glavnim postupcima postoje elementi koji se odnose na stranke tih postupaka ili njihove djelatnosti, a koji prelaze granice Bugarske. Usto, sud koji je uputio zahtjev ne navodi po ?emu bi ti sporovi, unato? svojoj potpuno unutarnjoj naravi, imali element povezanosti s odredbama prava Unije o temeljnim slobodama, zbog kojeg bi tuma?enje u okviru prethodnog postupka bilo potrebno za njihovo rješavanje.

38 U tim okolnostima valja zaklju?iti da zahtjevi za prethodnu odluku ne pružaju konkretne elemente na temelju kojih je mogu?e utvrditi da se ?lanak 56. UFEU-a može primijeniti na okolnosti glavnih postupaka.

39 S obzirom na prethodna razmatranja, treba zaklju?iti da je ?etvrto pitanje nedopušteno.

Prvo, drugo i tre?e pitanje

40 Prvim, drugim i tre?im pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li ?lanak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s ?lankom 4. stavkom 3. UEU-a, tuma?iti na na?in da mu se protivi nacionalni propis poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku koji, s jedne strane, ne omogu?ava odvjetniku i njegovoj stranci da dogovore naknadu u iznosu nižem od najnižeg dopuštenog iznosa utvr?enog pravilnikom profesionalnog udruženja odvjetnika, poput Visokog odvjetni?kog vije?a, pod prijetnjom provo?enja disciplinskog postupka protiv odvjetnika o kojem je rije? i, s druge strane, ne omogu?ava sudu da naloži naknadu nagrade za rad u iznosu nižem od tog najnižeg dopuštenog iznosa.

41 Iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da, iako se ?lanak 101. UFEU-a odnosi samo na postupanje poduzetnika, a ne na zakonske ili podzakonske mjere država ?lanica, tim se ?lankom, u vezi s ?lankom 4. stavkom 3. UEU-a kojim se uspostavlja obveza suradnje izme?u Unije i država ?lanica, potonjima nalaže da ne donose ili da ne održavaju na snazi mjere, ?ak ni one zakonske ili podzakonske, kojima bi se mogao poništiti korisni u?inak pravila o tržišnom natjecanju koja se primjenjuju na poduzetnike (presuda od 21. rujna 2016., Etablissements Fr. Colruyt, C-221/15, EU:C:2016:704, t. 43. i navedena sudska praksa).

42 Rije? je o povredi ?lanka 101. UFEU-a, u vezi s ?lankom 4. stavkom 3. UEU-a, kad država ?lanica bilo name?e ili poti?e sklapanje sporazuma protivnih ?lanku 101. UFEU-a ili osnažuje u?inke takvih sporazuma, bilo vlastitim propisima oduzima njihovo državno obilježje prenošenjem na privatne subjekte ovlasti donošenja odluka o intervenciji od gospodarskog interesa (presuda od 21. rujna 2016., Etablissements Fr. Colruyt, C-221/15, EU:C:2016:704, t. 44. i navedena sudska praksa).

43 To nije slu?aj kad je rije? o situaciji u kojoj se cijene odre?uju poštuju?i zakonom utvr?ene kriterije od javnog interesa i u kojoj javna tijela ne prenose svoje ovlasti odobravanja ili odre?ivanja cijena na privatne gospodarske subjekte, ?ak i ako predstavnici gospodarskih subjekata u vije?u koje predlaže te cijene nisu u manjini (vidjeti, u tom smislu, presudu od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 31.).

44 Kao prvo, kad je rije? o tome name?u li ili poti?u propisi o kojima je rije? u glavnom postupku sklapanje sporazuma izme?u privatnih gospodarskih subjekata, valja istaknuti da Visoko odvjetni?ko vije?e ?ine isklju?ivo odvjetnici koje izabiru njihovi kolege.

45 Me?utim, cijena koju utvr?uje profesionalno udruženje može imati državno obilježje, osobito kad su ?lanovi tog udruženja stru?njaci koji su neovisni o gospodarskim subjektima o kojima je

rije? i kad ih zakon obvezuje da prilikom određivanja cijena uzmu u obzir ne samo interese poduzetnika ili udruženja poduzetnika sektora koji ih je imenovao, nego i opći interes i interes poduzetnika drugih sektora ili korisnika usluga o kojima je rije? (presuda od 4. rujna 2014., API i dr. C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 34. i navedena sudska praksa).

46 Kako bi se zajamčilo da članovi profesionalnog udruženja u svojem djelovanju zaista poštuju opći interes, zakonom se ti kriteriji moraju dovoljno precizno utvrditi te se mora predvidjeti da država ima ovlast uinkovitog nadzora i donošenja odluke u zadnjem stupnju (vidjeti, u tom smislu, presudu od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 41.).

47 U ovom slučaju, propisi o kojima je rije? u glavnom postupku ne sadržavaju nikakav precizan kriterij koji može jamčiti da su najniži dopušteni iznosi naknade koja pripada odvjetniku, poput onih koje određuje Visoko odvjetničko vijeće, pravični i opravdani s obzirom na poštovanje općeg interesa. Konkretnije, tim propisima nije predviđen nikakav uvjet koji odgovara zahtjevima koje je Vърhoven administrativen sъd (Visoki upravni sud, Bugarska) utvrdio svojom presudom od 27. srpnja 2016., a koji se odnose na, osobito, pristup građana i pravnih osoba stručnoj pravnoj pomoći kao i potrebu sprežavanja svakog rizika smanjivanja kvalitete pruženih usluga.

48 Kao drugo, kad je rije? o tome jesu li bugarska javna tijela prenijela na privatne subjekte svoje ovlasti u području određivanja najnižih dopuštenih iznosa naknade koja pripada odvjetniku, iz spisa kojim raspolaže Sud proizlazi da je jedini nadzor javnog tijela nad pravilnicima Visokog odvjetničkog vijeća kojima se određuju ti najniži dopušteni iznosi onaj koji provodi Vърhoven administrativen sъd (Visoki upravni sud), a koji je ograničen na pitanje jesu li ti pravilnici u skladu s bugarskim ustavom i zakonima.

49 Iz toga proizlazi da, budući da ne postoje odredbe kojima bi se moglo osigurati da Visoko odvjetničko vijeće postupa kao dio javne vlasti koji djeluje u općem interesu, uz uinkoviti državni nadzor i ovlast donošenja odluke u zadnjem stupnju od strane države, profesionalno udruženje poput Visokog odvjetničkog vijeća treba smatrati udruženjem poduzetnika u smislu članka 101. UFEU-a kad donosi pravilnike kojima se određuju najniži dopušteni iznosi naknade koja pripada odvjetniku.

50 Nadalje, kako bi se pravila Unije o tržišnom natjecanju primijenila na propise o kojima je rije? u glavnom postupku, ti propisi moraju biti takvi da mogu ograničiti tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu (vidjeti, po analogiji, presudu od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 42.).

51 U vezi s time valja utvrditi da određivanje najnižih dopuštenih iznosa naknade odvjetnika, koji su na temelju nacionalnog propisa poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku obvezujući, time su ostali pružatelji pravnih usluga onemogućeni utvrditi iznose naknade niže od tih najnižih dopuštenih iznosa, predstavlja horizontalno određivanje obveznih najnižih cijena (vidjeti u tom smislu presudu od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 43.).

52 S obzirom na prethodna razmatranja, valja utvrditi da nacionalni propis poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku koji, s jedne strane, ne omogućava odvjetniku i njegovoj stranci da dogovore naknadu u iznosu nižem od najnižeg dopuštenog iznosa određenog pravilnikom profesionalnog udruženja odvjetnika, poput Visokog odvjetničkog vijeća, pod prijetnjom provođenja disciplinskog postupka protiv odvjetnika o kojem je rije?, i, s druge strane, ne omogućava sudu da naloži naknadu iznosa nagrade za rad nižu od tog najnižeg dopuštenog iznosa, može ograničiti tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu, u smislu članka 101. stavka 1.

UFEU-a.

53 Međutim, valja naglasiti da propis o kojem je riječ u glavnom postupku, kojim se daje obvezujućih i ukinutih odluka udruženja poduzetnika čiji je cilj ili posljedica ograničavanje tržišnog natjecanja ili ograničavanje slobode postupanja stranaka ili jedne od njih, ne ulazi nužno u područje primjene zabrane iz članka 101. stavka 1. UFEU-a, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a (presuda od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 46.).

54 Naime, prilikom primjene tih odredaba na konkretan slučaj prije svega treba voditi računa o cjelokupnom kontekstu u kojem je odluka udruženja poduzetnika o kojem je riječ donesena ili proizvodi učinke, a osobito o njezinim ciljevima. Zatim valja ispitati jesu li ograničavajućih i ukinutih na tržišno natjecanje koji iz te odluke proizlaze svojstveni nastojanju ostvarenja tih ciljeva (presude od 19. veljače 2002., Wouters i dr., C-309/99, EU:C:2002:98, t. 97.; od 18. srpnja 2013., Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, t. 53. kao i od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 47.).

55 Slijedom toga, valja provjeriti jesu li ograničenja koja su tako nametnuta pravilima o kojima je riječ u glavnom postupku ograničena na ono što je nužno za osiguranje ostvarenja legitimnih ciljeva (presude od 18. srpnja 2006., Meca-Medina i Majcen/Komisija, C-519/04 P, EU:C:2006:492, t. 47.; od 18. srpnja 2013., Consiglio Nazionale dei Geologi, C-136/12, EU:C:2013:489, t. 54. kao i od 4. rujna 2014., API i dr., C-184/13 do C-187/13, C-194/13, C-195/13 i C-208/13, EU:C:2014:2147, t. 48.).

56 Međutim, Sud, s obzirom na spis kojim raspolaže, nije u mogućnosti ocijeniti može li se propis poput onoga o kojem je riječ u glavnom postupku, koji ne omogućava odvjetniku i njegovoj stranci da dogovore naknadu u iznosu nižem od najnižeg dopuštenog iznosa određenog pravilnikom profesionalnog udruženja odvjetnika, poput Visokog odvjetničkog vijeća, smatrati nužnim za ostvarenje legitimnog cilja.

57 Sud koji je uputio zahtjev dužan je, s obzirom na cjelokupni kontekst u kojem je Pravilnik Visokog odvjetničkog vijeća donesen ili proizvodi učinke, ocijeniti može li se, s obzirom na sve relevantne elemente kojima raspolaže, smatrati da su pravila kojima se nameću ograničenja o kojima je riječ u glavnom postupku nužna za ostvarenje tog cilja.

58 S obzirom na prethodna razmatranja, na prvo, drugo i treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a, treba tumačiti na način da nacionalni propis poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku koji, s jedne strane, ne omogućava odvjetniku i njegovoj stranci da naknadu koja pripada odvjetniku dogovore u iznosu nižem od najnižeg dopuštenog iznosa određenog pravilnikom profesionalnog udruženja odvjetnika, poput Visokog odvjetničkog vijeća, pod prijetnjom provođenja disciplinskog postupka protiv odvjetnika o kojem je riječ, i, s druge strane, ne omogućava sudu da naloži naknadu nagrade za rad u iznosu nižem od tog najnižeg dopuštenog iznosa, može ograničiti tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu, u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a. Sud koji je uputio zahtjev dužan je provjeriti jesu li ciljevi tog propisa, s obzirom na konkretne načine primjene, zaista legitimni i jesu li tako nametnuta ograničenja ograničena na ono što je nužno za osiguranje provedbe tih legitimnih ciljeva.

Peto i šesto pitanje

59 Sud koji je uputio zahtjev svojim petim i šestim pitanjem u biti pita treba li članak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a i Direktivom 77/249, tumačiti na način da mu se protivi nacionalni propis poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, na temelju kojeg

pravne osobe i pojedina?ni poduzetnici koje je zastupao pravni savjetnik imaju pravo na naknadu koja pripada odvjetniku, koju nalaže nacionalni sud.

60 U vezi s time, dovoljno je utvrditi da se ne može smatrati da taj propis name?e ili poti?e sklapanje sporazuma protivnih ?lanku 101. UFEU-a ili osnažuje u?inke takvih sporazuma.

61 Slijedom navedenog, ?lanku 101. stavku 1. UFEU-a ne protivi se nacionalni propis poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku, na temelju kojeg pravne osobe i pojedina?ni poduzetnici koje je zastupao pravni savjetnik imaju pravo na naknadu koja pripada odvjetniku, koju nalaže nacionalni sud.

62 Tako?er, budu?i da Direktiva 77/249 ne sadržava nikakvu odredbu o isplati naknade pružateljima pravnih usluga koju nalaže sud, valja zaklju?iti da taj nacionalni propis ne ulazi ni u podru?je primjene Direktive 77/249.

63 S obzirom na prethodna razmatranja, na peto i šesto pitanje valja odgovoriti tako da ?lanak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s ?lankom 4. stavkom 3. UEU-a i Direktivom 77/249, treba tuma?iti na na?in da mu se protivi nacionalni propis poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku, na temelju kojeg pravne osobe i pojedina?ni poduzetnici koje je zastupao pravni savjetnik imaju pravo na naknadu koja pripada odvjetniku, koju nalaže nacionalni sud.

Sedmo pitanje

64 Sud koji je uputio zahtjev sedmim pitanjem pita treba li Direktivu 2006/112 tuma?iti na na?in da joj se protivi nacionalni propis poput onoga o kojem je rije? u glavnom postupku, u skladu s kojim PDV ?ini sastavni dio nagrada za rad odvjetnika koji su u sustavu tog poreza, slijedom ?ega su te nagrade dvostruko oporezovane PDV-om.

65 U skladu s ?lankom 78. prvim stavkom to?kom (a) Direktive 2006/112, oporezivi iznos uklju?uje, me?u ostalim, poreze, carine, prelevmane i davanja, isklju?uju?i sam PDV.

66 U vezi s time, valja podsjetiti da se na?elu porezne neutralnosti, svojstvenom za zajedni?ki sustav PDV-a, protivi to da oporezivanje profesionalnih djelatnosti poreznog obveznika dovede do dvostrukog oporezivanja (vidjeti, u tom smislu, presude od 23. travnja 2009., Puffer, C-460/07, EU:C:2009:254, t. 46. i od 22. ožujka 2012., Klub, C-153/11, EU:C:2012:163, t. 42.).

67 U ovom slu?aju, budu?i da je sud koji je uputio zahtjev naveo u zahtjevu za prethodnu odluku iz predmeta C-427/16 da je u?inak nacionalnog propisa o kojem je rije? u glavnom postupku dvostruko oporezivanje PDV-om nagrada za rad odvjetnika, takav propis nije u skladu ni s ?lankom 78. prvim stavkom to?kom (a) Direktive 2006/112 ni s na?elom porezne neutralnosti, svojstvenim zajedni?kom sustavu PDV-a.

68 Slijedom navedenog, na sedmo pitanje valja odgovoriti tako da ?lanak 78. prvi stavak to?ku (a) Direktive o PDV-u treba tuma?iti na na?in da mu se protivi nacionalni propis poput onoga o kojemu je rije? u glavnom postupku, na temelju kojeg PDV ?ini sastavni dio nagrada za rad odvjetnika koji su u sustavu tog poreza, ako to ima za u?inak dvostruko oporezivanje tih nagrada PDV-om.

Troškovi

69 Budu?i da ovaj postupak ima zna?aj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odlu?i o troškovima postupka. Troškovi podnošenja o?itovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadokna?uju se.

Slijedom navedenoga, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

1. Članak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a, treba tumačiti na način da nacionalni propis poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku koji, s jedne strane, ne omogućava odvjetniku i njegovoj stranci da naknadu koja pripada odvjetniku dogovore u iznosu nižem od najnižeg dopuštenog iznosa određenog pravilnikom profesionalnog udruženja odvjetnika, poput Visšeg advokatskog saveta (Visoko odvjetništvo vijeće, Bugarska), pod prijetnjom provođenja disciplinskog postupka protiv odvjetnika o kojem je riječ, i, s druge strane, ne omogućava sudu da naloži naknadu iznosa nagrade za rad nižu od tog najnižeg dopuštenog iznosa, može ograničiti tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu, u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a. Sud koji je uputio zahtjev dužan je provjeriti jesu li ciljevi tog propisa, s obzirom na konkretne načine primjene, zaista legitimni i jesu li tako nametnuta ograničenja ograničena na ono što je nužno za osiguranje provedbe tih legitimnih ciljeva.

2. Članak 101. stavak 1. UFEU-a, u vezi s člankom 4. stavkom 3. UEU-a i Direktivom Vijeća 77/249/EEZ od 22. ožujka 1977. o olakšavanju uvođenog ostvarivanja slobode pružanja odvjetničkih usluga, treba tumačiti na način da mu se ne protivi nacionalni propis poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, na temelju kojeg pravne osobe i pojedinačni poduzetnici koje je zastupao pravni savjetnik imaju pravo na naknadu koja pripada odvjetniku, koju nalaže nacionalni sud.

3. Članak 78. prvi stavak točku (a) Direktive Vijeća 2006/112/EZ od 28. studenoga 2006. o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost treba tumačiti na način da mu se protivi nacionalni propis, poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, na temelju kojeg porez na dodanu vrijednost čini sastavni dio nagrada za rad odvjetnika koji su u sustavu tog poreza, ako to ima za učinak dvostruko oporezivanje tih nagrada porezom na dodanu vrijednost.

Potpisi

* Jezik postupka: bugarski